

Pokonać niewidzialnego wroga

Defeat the Invisible Enemy

Recenzja: Magdalena Hodalska. *Trauma dziennikarzy. Dziennikarstwo traumy*. Kraków: Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego 2017.

Roksana Zdunek

ORCID: 0000-0002-1014-1558

Uniwersytet Jagielloński*

Recenzowana książka – *Trauma dziennikarzy. Dziennikarstwo traumy* – autorstwa Magdaleny Hodalskiej to jeden z efektów międzynarodowego projektu badawczego „Journalism of Trauma. Trauma of Journalists”. Głównym założeniem autorki jest przybliżenie problemu traumy, o której bardzo trudno otwarcie mówić w świecie dziennikarskim, zdominowanym przez „kulturę macho”. Okazanie w nim uczuć jest oznaką słabości, a prośba o pomoc sygnałem nieprzystawania do zawodu.

Książka rozpoczyna się od noty wydawcy, która zapowiada recenzję wydawniczą Walerego Pisarka. Profesor był pierwszym czytelnikiem książki, a recenzja do niej jego ostatnim tekstem naukowym. Opinia znamienitego badacza jest jednoznaczna:

Recenzowana praca wkrótce wzbogaci polską literaturę medioznawczą, spotka się z zainteresowaniem i uznaniem nie tylko różnych środowisk naukowych i dziennikarskich, ale i menedżerów instytucji medialnych i przyczyni się do upowszechnienia i pogłębienia świadomości społecznej w zakresie potencjalnych i rzeczywistych zagrożeń dla dziennikarzy, które wynikają z ich zawodowych stresów traumatycznych. (Hodalska, 2017, s. 14)

* roksana.zdunek@doctoral.uj.edu.pl

W recenzji Walery Pisarek zasugerował dalsze możliwości rozwoju badań nad traumą dziennikarską. Zwrócił uwagę na rodziny dziennikarzy oraz odbiorców przesyconych traumatycznymi doniesieniami, których również może dotknąć trauma, być może powiązana z tą dziennikarską.

Publikacja składa się z sześciu rozdziałów charakteryzujących się szerokim zapleczem źródłowym. Są one poprzedzone wstępem, który przyjmuje formę wprowadzenia do podejmowanej tematyki, a także krótkiego streszczenia pozycji z prezentacją zakresu poszczególnych rozdziałów. Zostaje w nim wyraźnie określony cel i przedmiot prowadzonych badań, podkreślona jest także rola publikacji na polskim rynku wydawniczym, gdzie nie podejmowano dotąd problemu dziennikarskiej traumy. Magdalena Hodalska z niezwykłym szacunkiem traktuje swojego czytelnika, stopniowo wprowadzając go w meandry podejmowanej tematyki. W pierwszym rozdziale prezentuje podstawowe terminy dla dalszych rozważań. Pojęcie traumy rozpatruje z wielu perspektyw: pochodzenia słowa, znaczenia słownikowego czy medycznego. Przechodzi następnie do objaśnienia bardziej złożonych terminów, takich jak: *post-traumatic stress disorder* (PTSD), *shell shock*, „syndrom KZ” czy „syndrom ocalałego”. Pierwszy rozdział jest mocno ugruntowany w naukach psychologicznych, jednak ta część wydaje się niezbędną dla zrozumienia całości publikacji.

Kolejne trzy rozdziały rzucają światło na wiele aspektów traumy, z jaką zmagają się dziennikarze różnorodnych profesji. Rozdział drugi opisuje traumatyczne doświadczenia reporterów i fotoreporterów relacjonujących dramatyczne wydarzenia: wypadki, zamachy terrorystyczne, klęski, zbrodnie i samobójstwa. W rozdziale trzecim czytelnik poznaje brzemie, jakie na swoich barkach, a dokładniej w swoich głowach, codziennie noszą reporterzy wojenni. Innowacyjne podejście do tematu traumy przedstawia rozdział czwarty, zwracający uwagę na redaktorów znajdujących się na cyfrowej linii frontu. W obliczu coraz powszechniejszego użytkowania mediów społecznościowych, powstawania nowych platform komunikowania i zwiększenia dostępności technologii, namnaża się ilość amatorskich materiałów krążących po sieci. Dlatego tak ważne jest dostrzeżenie tych osób w redakcji, które każdego dnia z gęszczy treści wydobywają te, potencjalnie wartościowe dla masowego odbiorcy. Przedostatni rozdział przyjmuje odmienną formę od poprzedzających go, gdyż jest swoistym zbiorem porad dla dziennikarza i szefa redakcji. Podkreślona jest tutaj rola terapeuty, którego pomoc powinna być dostępna dla zmagających się ze swoimi wspomnieniami dziennikarzy. Zaskakująca perspektywa została przyjęta w ostatnim, szóstym rozdziale książki, zwracającym uwagę na ofiary dramatycznych wydarzeń, z którymi dziennikarz będzie rozmawiać, realizując swoje kolejne materiały. Również w tym miejscu autorka

dzieli się z odbiorcami swojej publikacji szeregiem rad, dotyczących postępowania w tej trudnej sytuacji. Konstrukcja książki jest logiczna, a czytelnik czuje się bezpiecznie prowadzony przez jej kolejne strony, gdyż autorka zapowiada, co znajdzie się w następnych rozdziałach, dając do zrozumienia, że wróci jeszcze do danego tematu w obszerniejszym kontekście.

Mimo że nurt badań nad traumą reporterów intensywnie rozwija się w krajach anglosaskich (pierwsze teksty dotyczące zachowania reporterów wobec traumy powstały u schyłku XX wieku, więc jest to w nauce temat nadal stosunkowo nowy), to autorka na tle zagranicznych badań przedstawia także dokonania polskich badaczy. Kreśli sylwetki pionierów badań nad traumą dziennikarską, przytacza wyniki ich analiz i w wyważony sposób powołuje się na różnorodne zagraniczne statystyki. Podkreśla przy tym, że „w polskiej literaturze z zakresu psychotraumatologii, jak również nauk o mediach i komunikowaniu, brakuje książek, które w całościowy sposób obejmowałyby zagadnienie traumy w pracy dziennikarzy oraz stresu pourazowego reporterów” (Hodalska, 2017, s. 17). Książka wypełnia lukę w polskiej literaturze przedmiotu, stanowi potencjał dla dyscypliny nauki o mediach i komunikacji społecznej, a autorka zwracając uwagę na traumę dziennikarzy, konstituuje nowe pole badawcze.

Z perspektywy metodologicznej autorka wykorzystwała w swojej pracy analizę źródeł zastanych. Bogactwo dokumentacyjne odnajduje odzwierciedlenie w bibliografii książki. Korzystanie z wielu typów źródeł (raportów, artykułów prasowych, artykułów naukowych, filmów, książek biograficznych) dowodzi temu, jak wielka praca została wykonana na każdym etapie prowadzenia badań: podczas kompletowania materiału badawczego, jego analizy i interpretacji. Wartościowe dla czytelnika powiązanie ze światem mediów jest to, że na każde trudne psychologiczne pojęcie czy kryterium diagnostyczne autorka odpowiada przykładem ze świata reporterskiego. Konkretnie wypowiedzi reporterów są przywoływane w odpowiednim momencie, pozwalając lepiej zrozumieć omawiane zjawisko. Magdalena Hodalska poprzez przywołanie historii reporterów, którzy doświadczyli bądź nadal zmagają się z traumą, oddaje im głos i chroni od zapomnienia traumatyczne wydarzenia, w których uczestniczyli, oraz bohaterów ich historii.

Niedosytem, jaki może pozostać w czytelniku, jest odwołanie się do wspomnień wyłącznie jednego polskiego reportera, Krzysztofa Millera. W polskim dziennikarstwie znajdziemy wielu reporterów, którzy poprzez styczność z traumatycznymi historiami swoich bohaterów, mogą zmagać się z traumą. Przykładem polskiego reportera, zajmującego się sprawami tak trudnymi, że inni odwracają oczy, mogłyby być świadectwa reporterki Justyny Kopińskiej, która w jednym z wywiadów mówi: „Gdy napisałam tekst »Elbląg odwraca oczy«, o kobiecie zgwałconej przez ratowników medycznych, to na następny dzień dostałam ponad

sto maili od kobiet, które też zostały zgwałcone i też zostały potraktowane w podobny sposób” (Kopińska, 2017, s. 187). Być może jednak pozostanie przy zagranicznych źródłach było świadomym zamierzeniem autorki.

Magdalena Hodalska jako reporterka współpracowała w przeszłości z różnymi mediami, a doświadczenie to znajduje wyraz w języku używanym w książce. To mocna strona publikacji, o której należy wspomnieć. Książka jest napisana w sposób bardzo obrazowy, dzięki czemu treści są łatwo przyswajalne, a lektura zachęca, aby sięgnąć także do przywołanych w tekście oryginalnych artykułów czy odszukać zdjęcia wspomnianych fotoreporterów. Również dorobek naukowy autorki wskazuje na jej szerokie zaplecze merytoryczne, umożliwiające kompleksowe omówienie zagadnienia dziennikarskiej traumy. Wśród publikacji warto wspomnieć choćby artykuły: *Etyczne problemy w pracy korespondenta wojennego* (Hodalska, 2012, s. 45–55), *Stargana reporterska psyche. Recenzja książki Krzysztofa Millera* (Hodalska, 2014, s. 629–632) oraz *Stories of Fear, Horror and Terror: The Price that the Storytellers Pay* (Hodalska, 2016, s. 147–156).

Szczególną wartością publikacji jest jej interdyscyplinarny charakter, bowiem łączy w sobie wiedzę z zakresu psychotraumatologii oraz dyscyplinę nauk o mediach i komunikacji społecznej. Jak pisze sama autorka, książka to: „spotkanie duszy psychiatrii z sercem dziennikarstwa”. Na pochwałę zasługuje fakt, że pomimo tego, że nie jest zawodowym psychologiem, to w bardzo dokładny i przejrzysty sposób opisuje kwestie psychologiczne, przytaczając wiele źródeł i powołując się na ekspertów w tej dziedzinie. Zestawia opinie, czasami sprzeczne i właśnie ukazanie tych sprzeczności stanowi wartość dla czytelnika. Ponadto nie bez znaczenia jest, że redaktorem prowadzącym publikację jest psycholog i psychotraumatolog Teresa Sławińska, a jej wkład został podkreślony przez autorkę w podziękowaniach we wstępie.

Lekturę recenzowanej książki Magdaleny Hodalskiej, *Trauma dziennikarzy. Dziennikarstwo traumy*, rekomenduję przede wszystkim dziennikarzom i przyszłym dziennikarzom, którzy często nie są świadomi niebezpieczeństwa, jakie może czyhać na ich psychikę. Książka będzie pomocna także szefom redakcji, wydawcom i właścicielom mediów, aby w swoich przedsiębiorcach wzorem BBC, CNN czy agencji Reutera wprowadzili mechanizmy wsparcia terapeutycznego dla dziennikarzy. Temat zdrowia psychicznego i *wellbeing* pracowników jest obecnie często poruszany w środowisku biznesowym, co może przyczynić się do intensyfikacji działań w tym zakresie. To wreszcie publikacja dla psychologów, którzy w swoich badaniach nad traumą mogą uwzględnić pomijaną dotąd grupę dziennikarzy. Jakościowe dziennikarstwo jest tworzone przez zdrowych reporterów (Hodalska, 2017, s. 175). Zapowiedź wprowadzenia do programu kształcenia dziennikarzy przedmiotów z zakresu traumy i stresu pourazowego będzie krokiem w kierunku tejże jakości.

Bibliografia

- Hodalska, M. (2012). Etyczne problemy w pracy korespondenta wojennego. W: K. Wolny-Zmorzyński, J. Snopek, W. Furman, K. Bernat (red.), *Korespondent wojenny. Etyka – historia – współczesność* (s. 45–55). WSEiP.
- Hodalska, M. (2014). Stargana reporterska psyche. Recenzja książki Krzysztofa Millera. *Żeszyty Prasoznawcze*, 57(3), 629–632.
- Hodalska, M. (2016). Stories of Fear, Horror and Terror: The Price that the Storytellers Pay. W: M. Callaghan, K. Davis (red.), *Cultural Experiences of Fear, Horror and Terror* (s. 147–156). Inter-Disciplinary Press.
- Hodalska, M. (2017). *Trauma dziennikarzy. Dziennikarstwo traumy*. Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej. Uniwersytet Jagielloński.
- Kopińska, J. (2018). *Ż nienawiści do kobiet*. Świat Książki.